

Ritam kao glazbeni element u razvoju djece rane i predškolske dobi

Horvatić, Ida

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:124459>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ida Horvatić

RITAM KAO GLAZBENI ELEMENT U RAZVOJU DJECE
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ida Horvatić

RITAM KAO GLAZBENI ELEMENT U RAZVOJU DJECE
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Mentor rada:

Josipa Kraljić, umjetnička savjetnica

Zagreb, rujan 2023.

SAŽETAK

Cilj je ovog rada osvijestiti važnost i utjecaj ritma kao elementa glazbe, na dijete rane i predškolske dobi. Osim što ritam možemo naći u prirodi i u mnogo različitih životnih aspekata, nalazimo ga i u glazbi. Ritam spada u elemente glazbe koji se tiču njene temporalne dimenzije. U ovu dimenziju spadaju još i metar i tempo koji su usko povezani s ritmom, zbog čega ih se često pogreškom zamijeni. Odgajatelj je važan suigrač u djetetovu glazbenom odgoju, kao osoba koja motivira, posreduje, pjeva. U glazbenoj psihologiji postoje tri grupe teorija ritma, a to su instinktivne, fiziološke i motorne. Prema instinktivnoj teoriji, ritam nam pruža osjećaj ravnoteže i kada promatramo prirodne pojave, mi se zapravo povezujemo s njihovim ritmovima. Poznavanje ritma poboljšava koordinaciju, samoregulaciju, auditivno i motoričko funkcioniranje. Usklađivanje s ritmovima druge osobe kao što su disanje i kucanje srca, dobro utječe na empatiju, osjećaj zajedništva i razumijevanje tuđih emocionalnih stanja. Prvi susreti s ritmom kreću još u prenatalnom razdoblju, a kod dojenčadi se može prepoznati njihova reakcija na ritam i promjene u ritamskoj strukturi. Kasnije, kako ide prema školskoj dobi, dijete sve više razumije i percipira glazbu, pogotovo kad krene usvajati osnovne glazbene pojmove. Kod djece s jezičnim poremećajima i disleksijom, vrlo su važne ritmičke stimulacije zato što one pomažu u poboljšanju jezičnih sposobnosti. Te ritmičke stimulacije koriste vizualnu prozodiju koja uključuje usta, obraze, čeljust i pokrete glave. U ovom radu također ću iznijeti i prijedloge za poticanje razvoja ritma kod djece, od zabavljalica u najranijoj dobi, do izvođenja pjesama uz upotrebu udaraljki.

Ključne riječi: ritam, utjecaj, elementi glazbe, razvoj djeteta, sposobnosti

SUMMARY

The aim of this paper is to raise awareness of the importance and influence of rhythm as an element of music on children in their early and preschool years. Besides being found in nature and various aspects of life, rhythm is also present in music. Rhythm is one of the elements of music related to its temporal dimension. This dimension also includes meter and tempo, which are closely connected to rhythm, often leading to misconceptions. The caregiver plays an essential role in a child's musical education, as a person who motivates, mediates, and sings. In the field of music psychology, there are three groups of rhythm theories: instinctive, physiological, and motor. According to the instinctive theory, rhythm provides us with a sense of balance, and when we observe natural phenomena, we are actually connecting with their rhythms. Understanding rhythm enhances coordination, self-regulation, auditory and motor functioning. Harmonizing with the rhythms of others, such as breathing and heartbeats, positively affects empathy, a sense of togetherness, and understanding of others' emotional states. The first encounters with rhythm begin in the prenatal period, and in infants, their reaction to rhythm and changes in rhythmic structure can be recognized. As children grow towards school age, they increasingly understand and perceive music, especially when they start acquiring basic musical concepts. For children with language disorders and dyslexia, rhythmic stimulations are crucial as they help improve language abilities. These rhythmic stimulations use visual prosody, involving the mouth, cheeks, jaw, and head movements. This paper will also present suggestions for promoting rhythm development in children, from playful activities in the earliest stages to performing songs using percussion instruments.

Key words: rhythm, influence, elements of music, child development, abilities

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GLAZBA	1
3. ULOGA ODGAJATELJA U GLAZBENOM ODGOJU	3
3.1 <i>Odgajateljevo pjevanje</i>	4
4. ELEMENTI GLAZBENOG DJELA	5
4.1 <i>Melodija</i>	5
4.2 <i>Harmonija</i>	5
4.3 <i>Tekst</i>	5
4.4 <i>Glazbeni oblik</i>	6
4.5 <i>Karakter</i>	6
4.6 <i>Dinamika</i>	6
4.7 <i>Tempo</i>	6
4.8 <i>Metar</i>	7
5. RITAM	7
6. TEORIJE RITMA	8
6.1 <i>Instinktivne teorije ritma</i>	8
6.2 <i>Fiziološka teorija ritma</i>	9
6.3 <i>Motorna teorija ritma</i>	10
7. UTJECAJ RITMA NA OPĆI RAZVOJ DJETETA	10
8. RITAMSKE SPOSOBNOSTI DJECE	12
8.1 <i>Prenatalno razdoblje</i>	12
8.2 <i>Razdoblje od rođenja do 3. godine života</i>	12
8.3 <i>Razdoblje od 3. do 7. godine života</i>	13
8.4 <i>Ritam kod djece s jezičnim poremećajima</i>	14
9. POTICANJE RITMA U RADU S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	15
9.1 <i>Zabavljalice</i>	15
9.1.1 <i>Igre prstićima</i>	15
9.1.2 <i>Cupkalice</i>	16
9.1.3 <i>Tapšalice</i>	16
9.1.4 <i>Gegalice</i>	16
9.2 <i>Brojalice</i>	16
9.3 <i>Pjesme i igre s pjevanjem</i>	18
9.4 <i>Izvođenje uz udaraljke</i>	19
10. ZAKLJUČAK	21
11. LITERATURA	22

1. UVOD

Glazba je kao umjetnost, od početka djetetova života, izvor njegovih sretnih doživljaja. Melodični glasovi majke, nježna glazba, različiti zvukovi iz ambijenta dopiru do djetetova uha, što u njemu izaziva sreću i potiče ga na otkrivanje okruženja i sebe u njemu. Kada se dijete svaki dan susreće s glazbom, u njemu se razvija želja za slušanjem, a kvalitetna glazba pridonosi kreiranju mirne atmosfere koja je važna za djetetov razvoj. Kada dijete krene u vrtić, odgajatelj postaje važna figura u njegovu glazbenom odgoju. On razvija interes za glazbu kod djece te ih motivira pjevanjem, slušanjem glazbe, sviranjem i razgovorima o glazbi. Neovisno o tome je li glazbenik ili ne, njegov trud neće biti uzaludan. Ako zapjeva djeci uspavanku, ona će se osjećati sigurno i zaštićeno.

U ovom radu bit će najviše riječi o ritmu kao glazbenom elementu, s prethodnim kratkim opisom ostalih glazbenih elemenata. Ritam grupira tonski materijal u logične skupine, odnosno radi red prilikom kretanja tonova različitog intenziteta i trajanja. Prema istraživanjima, ritmička sinkronizacija igra važnu ulogu u razvoju izvršnih funkcija. Oko druge godine života, dijete uspješno uspostavlja pravilan glazbeni puls. Istraživanja su dokazala kako su djeca bolja od odraslih u usklađivanju s otkucajima u bržem tempu, u sviranju, kucanju ili hodanju. Svrha je ovog rada osvijestiti važnost ritma u razvoju djece i potaknuti na aktivnosti koje doprinose tom razvoju.

2. GLAZBA

Iako se ne zna točno što su ljudi u pradávná vremena pjevali i svirali, ono što je sigurno jest da su se bavili glazbom. Zanimljivi povijesni izvori poput iskopina, grobova, zidova špilja otkrivaju nam raznolike vrste glazbenih instrumenata u reljefima, slikama i različitim vrstama predmeta. Ako su naši preci znali za sviranje, možemo zaključiti da su znali i za pjevanje, pogotovo jer je ljudsko grlo glazbalo koje je prirodno ugrađeno u ljudsko tijelo. Znanstvenici su donijeli neke zaključke o glazbi u prapovijesno doba. Jedan od njih je da je glazba isprva služila kao tajno sredstvo za pomoć pri učinkovitom završetku posla. Takva je glazba većinom bila vezana uz ples, a i koristila se uz religijske obrede kao obredna glazba. Uz to je glazba „na višem stupnju razvoja služila kao sredstvo za poticanje borbenog duha i buđenje rodoljubnih osjećaja“ (Reich, 1994; str. 9). Kasnije je glazba već pratila pojedince i skupine ljudi tako što je u njihov rad unosila radost i određeni ritam. S razvojem društva, glazba se počela razdvajati na onu namijenjenu širokim masama i na onu namijenjenu vladajućoj klasi (Reich, 1994).

Općepoznato je da djeca dolaze na svijet s određenim predispozicijama za razvijanje glazbenih sposobnosti. Razvoj tih sposobnosti ovisi o njihovoj aktivnosti i okruženju u kojem rastu. Djeci treba svaki dan pjevati dječje pjesmice, izgovarati brojalice, cupkalice, tapšalice i pritom izvoditi pokrete njihovim rukama ili drugim dijelovima tijela. Svim tim ugodnim i nježnim aktivnostima kod djeteta potičemo znatiželju za zvukove iz okoline. Što se dijete više zanima za glazbu, to više ima želju za vlastitim zvukovnim obogaćivanjem okoline izvođenjem različitih zvukova pomoću glasa, glazbenim igrama, pjevanjem ili na neki drugi način. Na glazbene se igre dijete odaziva gukanjem, glasom ili pokretima. Ono pronalazi zvukove koji ga vesele igrajući se rukama, nogama, zvečkama (Marić, Goran, 2013).

Horvat-Vukelja i Heisinger (2019) važnost glazbe dočaravaju opisujući nekoliko prizora iz vrtića i škole koji su popraćeni glazbom. Jedan od njih je:

Djeca leže svatko na svojoj klupi, pokrivena laganim dekcama. Jedna učiteljica na glasoviru svira Brahmsovu "Uspavanku". U ponavljanju melodije pridružuje joj se učiteljica na flauti. Svjetlo u učionici je prigušeno. Kad se melodija počne ponavljati treći put, učiteljica za klavirom pjeva: "Laku noć, snivaj san,/novi svanut će dan./Laku noć, snivaj san,/novi svanut će dan." Milina glazbe gotovo se može opipati... (Horvat-Vukelja i Heisinger 2019; str. 8)

Takvi prizori zaista dočaravaju moć glazbe. Ona nas dira do suza, diže nas na noge, baca nas u trans. Ona djecu može razveseliti, ushititi, ali ih i umiriti i unijeti smirenost u njihove osjećaje (Horvat-Vukelja i Heisinger, 2019). Glazba nas duboko dotiče zbog svoje estetske dimenzije koja se tiče načina na koji osjećamo, percipiramo, organiziramo i razmišljamo o glazbenim doživljajima. Taj proces rezultira izražajima koji imaju značenje za nas slušatelje. Kada emotivno reagiramo na zvukove i ritmove, doživljavamo estetsko uživanje, a istovremeno nastojimo razumjeti zvučne strukture (Grm, 2022). Zbog svoga psihofizičkog utjecaja na ljude, mnogi se odlučuju na glazbu kao alternativnu metodu liječenja zato što ona utječe na smanjenje boli i može umanjiti količinu stresnih hormona koji u izrazito velikoj koncentraciji nepovoljno utječu na razvoj određenih bolesti (Vlainić i Jovančević, 2009).

Različiti glazbeni žanrovi imaju različit utjecaj na pojedinca i njegov proces učenja. Osim klasične glazbe, koja ima mnogo dobrobiti, tu je još i narodna glazba koja pomaže proširenju vokabulara, razgovijetnosti govora, boljoj artikulaciji... Rock i rap glazba ima strukturu i ritam koji pomažu starijoj djeci da budu usredotočena u nepredvidivom okruženju. Jazz glazba povoljna je za kreativnost i stvaralaštvo, a ambijentalna glazba posebno pomaže opuštanju premorene djece (Kukovec, 2023).

Talent za glazbu nije samo jedna komponenta, već su to različiti talenti koji moraju zajedno funkcionirati u određenom redoslijedu. Ljudi mogu imati različite kombinacije talenata i za te kombinacije koristi se pojam *glazbeni talent*. Kod glazbenog talenta može se obratiti pozornost na dvije glavne stavke, a to su 'zvučne' glazbene karakteristike (visina tona, trajanje i glasnoća) i mentalne sposobnosti koje su potrebne da čovjek razumije te karakteristike, odnosno sposobnost korištenja tih elemenata za stvaranje glazbe (Seashore, 1915).

3. ULOGA ODGAJATELJA U GLAZBENOM ODGOJU

Habuš Rončević (2014) smatra kako je u današnjem ubrzanom i stresnom životnom ritmu, glazba potrebna djeci i odraslima više nego ikada do sad. Nikada nije bilo toliko društvenih zahtjeva i izazova u dječjem okruženju. To dovodi do potrebe za provjeravanjem odgajateljskih kompetencija i, sukladno tome, do prilagođavanja novonastalim situacijama. Odgajatelj treba biti spreman i sposoban za cjeloživotno učenje. „Odgajatelj stoga mora biti otvoren za nove spoznaje, kontinuirano usavršavanje i stalno profesionalno napredovanje” (Habuš Rončević, 2014; str. 180). Autorica radi podjelu suvremenih uloga odgajatelja na:

- Odgajatelja kao motivatora

Odgajateljev zadatak jest da razvija kod djece interes za glazbu i pokuša ih motivirati da sudjeluju u raznim glazbenim aktivnostima – sviranju, pjevanju, slušanju glazbe i plesanju uz glazbu. Izbor glazbe mora biti blizak djetetu svojim izražajnim sredstvima i sadržajem. Dobrim izborom vrijednih glazbenih djela utječemo na dobar razvoj glazbenog ukusa. Osim pjevanja, slušanja i sviranja, može se i voditi razgovor o glazbenim djelima. „Djecu potičemo na verbalno izricanje osobnih doživljaja glazbe” (Habuš Rončević, 2014; str. 181). Također, poželjno je i odvesti djecu na koncert ili glazbenu priredbu. Takav način sudjelovanja ima velik značaj za odgoj.

- Odgajatelja kao medijatora ili posrednika

Odgajatelj stvara materijalno-prostorne preduvjete za odvijanje glazbenih aktivnosti. Njegova uloga nije kontrolirajuća, već je usmjerena na razvijanje dječjeg kreativnog i kritičkog glazbenog mišljenja. On usmjerava pozornost i na dječje suradničko učenje. On pruža pomoć u zahtjevnijim aktivnostima i potiče na prepoznavanje glazbenih elemenata. Mora biti fleksibilan i spreman na odstupanje od planiranih zadaća.

- Odgajatelja kao suigrača

Odgajatelj postaje suigrač u glazbenim aktivnostima, dakle aktivno sudjeluje u igrama. Ponekad treba napustiti stav organizatora i imati povjerenje u djecu, odnosno prepustiti

mu odabir pjesmice i spontanost te se aktivno uključiti u njihove igre. „Upravo odgojiteljevo sudjelovanje u ulozi suigrača može dodatno motivirati dijete na dublje uključivanje u igru” (Habuš Rončević, 2014; str. 184).

3.1 Odgajateljevo pjevanje

U prvoj godini djetetova života ono uglavnom sluša i rijetko pjevuši. U drugoj se godini pjevušenje razvija i dijete pjeva potaknuto odraslom osobom, u ovom slučaju, odgajateljem. „U trećoj godini dijete se češće pridružuje pjevanju odgojitelja ili roditelja, pa je tada potrebno djeci pjevati pjesme čiji će i sadržaj biti zanimljiv i razumljiv, melodija laka i pamtljiva, malog opsega tonova, a ritam jednostavan“ (Marić i Goran, 2013; str. 36). Važno je čuvati dječji glas od naprezanja zbog glasnog pjevanja ili neprimjerenog opsega glasa. Zato je potrebno pjevati onom visinom tona koja se poklapa s dječjim opsegom glasa. Dijete nas oponaša, a ako pjevamo u dubokim tonovima, možemo trajno nanijeti štetu dječjim glasnicama.

Korisno je kada odgajatelj povezuje sadržaj pjesme s događajima, recimo ako zapjeva uspavanku prilikom stavljanja djece na spavanje (Marić i Goran, 2013). Uspavanke donose lakši san zbog osjećaja smirenosti koji pružaju. One su pravilne, ponavljajuće, polagane i pjevaju se tihim glasom. Sve to pridonosi osjećaju zaštićenosti i sigurnosti. Takva glazbena linija slijedi ritam otkucaja srca i mirnog disanja (Vlainić i Jovančević, 2009).

Pjevajući pjesmu ili izgovarajući brojalicu trebamo paziti da ne bismo naglašavali nenaglašene slogove teksta. Ta se pogreška najčešće događa kad se na nenaglašenom slogu pojavi viši ton. Rezultat ovakve pažnje bit će naglašavanje različitih tonova na istim mjestima u pjesmama koje imaju više strofa. Naglasci u pjevanju, koji prate naglaske u riječima, važniji su od naglašenih i nenaglašenih doba u taktu. (Gospodnetić, 2015; str. 94)

Odgajatelj mora pjevati razgovijetno, a ako djetetu nije jasan tekst, može improvizirati i umetati nove, djetetu razumljive riječi. U drugoj i trećoj godini života, u odgojnoj skupini, nije cilj da dijete točno pjeva određeni broj pjesama, već da ga potičemo da prati odgajatelja pjevušeći melodiju i tekst te na taj način otkriva svoje glasovne mogućnosti. Kada odgajatelj često pjeva neku pjesmu, za očekivati je da će je dijete makar djelomično upamtiti i zapjevati zajedno s njim (Marić i Goran, 2013).

Djeca nekad izmišljaju svoje riječi na naučenu melodiju ili obrnuto, izmišljaju svoju melodiju na postojeće riječi poznate pjesme. Takva aktivnost dobro utječe na razvoj djeteta – dijete upoznaje vlastite stvaralačke i pjevačke sposobnosti, stječe samopouzdanje i samopoštovanje, razvija govor, razvija se emocionalno i intelektualno i na druge načine. U prve

tri godine života nije važan rezultat, nego djetetova želja za pjevanjem. Njegove akcije treba pohvaliti i s njim se veseliti (Marić i Goran, 2013).

Ako odgajatelj kao glazbenik razumije svoje ritamske sposobnosti i osjećaj za ritam, ima dobre temelje za razumijevanje i poučavanje ritma. Zna kako on funkcionira i može uvidjeti kako dijete razumije ritam. Ne mora se zadržavati samo na glazbi, nego može i promatrati djetetovu prirodnu igru kako bi razumio njegove ritmičke vještine. (Seashore 1918)

4. ELEMENTI GLAZBENOG DJELA

Elemente glazbenog djela sadrži svaka skladba. Neki od njih su melodija, harmonija, tekst, glazbeni oblik, karakter, dinamika (Gospodnetić, 2015), a ostali se tiču temporalne dimenzije glazbe – tempo, metar i ritam (Nikolić, 2021).

4.1 Melodija

Melodija se sastoji od niza tonova koji su različite visine. Ona se javlja uz ritam koji taj niz tonova oživljuje. U pozadinskoj strukturi melodije jest harmonija. Melodija ne može biti sama, već je uvijek vezana uz druge elemente, recimo javlja se u određenoj dinamici i boji (Gospodnetić, 2015). Njeni su tonovi jedan naspram drugog u intervalskim odnosima, a o ritmu i veličini intervala ovisi hoće li ta melodija zvučati napeto, mirno (Andreis, prema Gospodnetić, 2015). Ti tonovi zapisuju se notama različitih visina u notnom crtovlju, a ključ na početku crtovlja određuje apsolutnu visinu svakog tona koji se svira ili pjeva (Gospodnetić, 2015).

4.2 Harmonija

Harmonija je znanost o akordima, o njihovom spajanju i njihovoj građi. Harmonija znači sklad, a također znači i akord, to jest „istovremeno zvučanje najmanje triju različitih tonova“ (Gospodnetić, 2015; str. 90) Funkcionalna harmonija temelji se na napetosti i otpuštanju, na akordima koji se guraju i povlače jedni prema drugima (Goodkin, 2013). Čak i kad jednoglasno pjevamo, znamo da u melodiji dječjih pjesmica u pozadini postoji prikrivena harmonija. Odgajatelji se uče osnovama harmonije kako bi, na instrumentu koji koriste, bili sposobni pratiti dječje pjesme (Gospodnetić, 2015).

4.3 Tekst

Tekst nije doslovno glazbeni oblik, ali je ovdje ubrojen u elemente zato što mora biti usklađen s drugim elementima vokalnih i vokalno-instrumentalnih skladbi. Kada djeca čuju novu skladbu i dožive glazbu, poželjno im je objasniti nepoznate riječi (Gospodnetić, 2015).

Poželjno je da tekst bude estetski vrijedan, na standardnome književnom jeziku ili narječju onog kraja u kojem djeca žive, da ne bude predugačak – do treće godine djetetova života u pravilu jedna kitica (kod kratke i jednostavne pjesme može više), kasnije dvije i iznimno tri kitice, a u šestoj godini u pravilu tri kitice (Marić i Goran, 2013).

4.4 Glazbeni oblik

Glazbeni oblik odnosi se na dijelove od kojih je sastavljena skladba. Spajanjem manjih dijelova u veće cjeline nastaje skladba. Najmanji dio naziva se glazbeni motiv i iz njega se gradi glazbena misao. On je usporediv s riječi u rečenici. Nekoliko motiva tvori glazbenu frazu, većinom od dva ili četiri takta, koja je cjelovita ritamska i melodijska smisao. Više fraza tvori glazbene rečenice i periode. Kada radimo s djecom, trebamo obratiti pozornost na glazbeni oblik zbog fraziranja u pokretu, pjevanju i sviranju. U rečenici je fraziranje usporedivo s interpunkcijom u jezičnoj sintaksi. Nedostatak interpunkcije doveo bi do nerazumijevanja, a promjena interpunkcije može potpuno izmijeniti smisao koji se želio prenijeti (Gospodnetić, 2015). Tako je i unutar glazbene misli. Važno je na koji ćemo je način frazirati (Cipra, prema Gospodnetić, 2015).

4.5 Karakter

Karakter skladbe odnosi se na ugođaj, pa time i dojam, koji skladba ostavlja na slušatelja. Gospodnetić (2015) sugerira da ne pitamo djecu *na što nas glazba podsjeća* jer ćemo dobiti mnoge asocijacije koje ne možemo uvijek razumjeti. Postepeno treba širiti njihov rječnik koristeći nove riječi umjesto da glazba svaki put bude okarakterizirana tužnom, veselom, nježnom... Dobro je i da djeca pokretima pokušaju izraziti svoj doživljaj neke skladbe. Nekad djeca vole oponašati kako se svira instrument koji su vidjeli i koriste pritom mimiku lica. Djeca vole i slikati kako su doživjela glazbu (Njirić, prema Gospodnetić, 2015).

4.6 Dinamika

Pojam dinamika odnosi se na promjenu i stupnjevanje tonova skladbe vezano uz njihovu jačinu, odnosno glasnoću skladbe ili nekog dijela skladbe i na promjenu jačine tijekom skladbe (crescendo i decrescendo / pojačavanje i stišavanje) (Gospodnetić, 2015).

4.7 Tempo

„Tempo je brzina kojom izvodimo neku skladbu ili dio neke skladbe (brz, spor, srednji), odnosno metarski i ritamski slijed tonova u određenom vremenu“ (Gospodnetić, 2015; str. 97). Zapravo je to broj doba (osnovna vremenska jedinica) u minuti (Lamour, prema Gospodnetić,

2015). Često se koristi izraz *brzi ritam* koji je pogrešan, zato što je brzina svojstvo tempa, a ne ritma. Kod promjene tempa, ni ritam ni mjera se ne mijenjaju zato što tempo svojim varijacijama ne može utjecati na ritamsku strukturu (Rojko, 2012).

U radu s djecom treba pripaziti da tempo ne bude prespor zato što djeca imaju različit osjećaj za tempo od odraslih, počevši od toga da djeci srce brže kuca. Ako im kažemo da nešto otpjevaju sporo, nama će se to činiti kao brzi tempo, a ako ih zamolimo da otpjevaju brzo, taj tempo će biti toliko brz da dijete neće uspjeti izgovoriti riječi. Tempo regulira odnos među tonovima i određuje njihovo trajanje. Djelovanje tona ovisi o trajanju tona i dinamici. Ako skladatelj nije naznačio tempo metronomskom oznakom, moramo izabrati tempo koji je najprikladniji (Andreis, prema Gospodnetić, 2015).

4.8 Metar

Sinonimi za shvaćanje metra su takt, mjera, puls, a dobro ga dočarava ono kako bismo hodali kada čujemo neku glazbu, ovisno o tome u kojoj je ona mjeri napisana. Recimo, u dvodobnoj mjeri to bi bila dva koraka u taktu. Mjera se može koristiti kao sinonim za metar. Ona nam pokazuje vrstu i broj doba. Njen sastav označava se razlomkom gdje brojnik označava broj doba u taktu, a nazivnik nam pokazuje vrstu dobe. Recimo, kod tročetvrtinske mjere (3/4) u taktu su tri dobe, a jedinica te mjere jest četvrtinka. Odgajatelj treba uočiti vrstu mjere zbog njena karaktera te prema tome odrediti pokrete (Gospodnetić, 2015). Radoš tvrdi da glazbeni metar podrazumijeva strukturu otkucaja i grupiranje, a da mu je funkcija dijeliti tijekom glazbe u iste vremenske intervale (Radoš, prema Nikolić, 2021).

5. RITAM

Ritam je ona klica ili srž iz koje niče sve bogato šaroliko cvijeće na glazbenom polju. Ritam nije samo glazbeni pojam jer je, zapravo, sav život u znaku nekog ritma. Izmjena dana i noći, ljeta i zime, kucanje srca, udisanje – izdisanje, optok krvi, ljudski govor, pokreti tijela u hodu, plesu, pri stapanju, ritmičke tjelovježbe itd., sve se to događa u određenoj pravilnoj izmjeni, u nekom ritmu. (Reich, 1994; str. 198)

Harvard Dictionary of Music definira ritam kao obrazac kretanja u vremenu (Goodkin, 2013). Vasiljević ga definira kao tijek tonova koji nastane prilikom kretanja tonova različitog intenziteta i trajanja (Vasiljević, prema Nikolić, 2021). Ritam povezuje zasebne tonove u cjelinu, radi red prilikom njihova kretanja te im daje sadržaj razumljive i žive misli. Glazbene misli mogu se izraziti bez melodije ili harmonije, ali ne bez ritma. Osnovne zadaće ritma su „sređivanje tonskog materijala u logične skupine i oživljavanje muzike snagom pokreta“ (Ećimović-Žganjer, 1984; str. 54).

S obzirom na ljudski prirodni osjećaj za ritam, događa se da nesvjesno mijenjamo korak ako nam u blizini zasvira neka brza koračnica. Drugačije hodamo uz takvu, a drugačije uz neku žalobnu koračnicu. Isto je i u plesu, na jedan se način pleše valcer, a na drugi beguine i tvist (Reich, 1994).

U waldorfskoj pedagogiji ističe se ritam disanja kao ravnoteža između aktivnosti – kad je dijete usmjereno prema van – i odmora, kada je unutra. To je vrlo važno za dijete prije nego što dođe do izmjene zubi, dakle do sedme godine. Ovdje je vrlo važna uloga roditelja zato što upravo oni uspostavljaju ritam kod djeteta na način da on bude usklađen s okolinom i prirodom. Dobra ravnoteža između svih vrsta aktivnosti, odnosno život u ritmu, djetetu stvara osjećaj sigurnosti i mogućnost da gradi samopouzdanje. To ne znači rigidni pristup, nego i ostavljanje vremena za iznenađenja i posebne aktivnosti. Predvidljivost kao takva pomaže djetetu u snalaženju, ono time razvija unutarnju orijentaciju (Bašić, 2006, prema Valjan Vukić i Berket, 2018).

6. TEORIJE RITMA

Rojko (2012) navodi kako ritam u glazbi možemo shvaćati u užem i u širem smislu. Kad se govori o ritmu u estetici glazbe, radi se o ritmu u širem smislu, dakle uključuju se mjera i ritam, a možda i tempo, odnosno sve vezano za vremensku dimenziju glazbe. U glazbenoj psihologiji postoji nekoliko teorija koje objašnjavaju fenomen ritma s njegovim mogućim izvorima. One se svrstavaju u tri grupe: instinktivne, fiziološke i motorne (Lundin prema Rojko 2012).

6.1 Instinktivne teorije ritma

Najznačajniji zagovornik instinktivne teorije je Carl E. Seashore. On smatra da je ljudska reakcija na ritam urođena. Naglašava osjećaj zadovoljstva koji ritmička akcija izaziva u slušatelju. Također smatra da je krivo reći da je percepcija ritma jednostavna akcija i da je čovjeku, koji je visoko obdaren tom sposobnošću, ritam izvor zadovoljstva i u običnom životu, a ne samo u umjetnosti i glazbi (Rojko, 2012). „Davies kaže da je upotreba instinkta za objašnjenje ritma zapravo simplifikacija kojoj se u psihologiji pribjegava svaki put kad se neko ponašanje ne može objasniti” (Davies, prema Rojko, 2012; str. 114). Seashoreova teorija razvila se tijekom zlatne ere instinkta s početka dvadesetog stoljeća. Instinkt je tada bio općeprihvaćeno rješenje za sve neobične oblike ponašanja koji se nisu mogli objasniti učenjem.

Neke od značajki instinktivne teorije ritma, prema Seashoreu 1918) su:

- Ritam nam pomaže bolje razumjeti stvari tako što ih zajedno grupira. Ako niz glazbenih nota ima ritam, možemo zapamtiti skoro jednako mnogo nizova koliko bismo mogli zapamtiti pojedinačnih nota bez ritma.
- Pomaže nam bolje se usredotočiti. U pjesmama nam omogućuje predvidjeti koliko velike dijelove trebamo razumjeti. To je kao da znamo kada trebamo biti pažljivi, a kada možemo uzeti malu pauzu.
- Ritam nam pruža osjećaj ravnoteže, poput ravnomjernog i fleksibilnog uzorka. Kod čitanja običnih rečenica, često se i ne primjećuje struktura, ali recimo poezija nas uvodi u umjetničko raspoloženje. To čini ritam svojevrsnom umjetnošću. Kada razumijemo umjetnički obrazac, osjećamo ravnotežu.
- Osjećaj ritma daje nam osjećaj slobode, kao da slobodno radimo sve na impresivan način. Osjećamo se kao da uspijevamo u nečemu važnome i stvaramo potpuni dizajn.
- Ritam nas budi i smiruje. Naglašeni ritam čini nas sretnima, nekad čak toliko i da gubimo osjećaj za prostor i vrijeme, što nas uzbuđuje, a istovremeno i smiruje. Kao kada čujemo valcer, osjetimo potrebu za kretanjem i plesom, zaplešemo i uživamo i zaboravimo previše razmišljati.
- Ritmički obrasci dolaze nam prirodno. Naš instinkt za ritmičkim kretanjem usko je povezan s našim osjećajem ritma. Kada znamo gdje trebamo staviti naše ruke i noge, osjećamo se ugodno i krećemo se učinkovitije.
- Povezuje se s našim cijelim bićem, odnosno povezuju se naši osjećaji i razumijevanje. Zbog toga utječe na naše disanje i tjelesne funkcije i osjećamo se dobro. Kada slušamo kišu, valove ili drveće koje se njiše, povezujemo se s njihovim ritmom. Ritam nije samo u stvarima koje možemo dodirnuti, nego u cijelom svijetu koji doživljavamo u trenutku.
- Ritam nas potiče da dulje razmišljamo o zanimljivim stvarima. Mnoge nam slike prirodno dolaze u mašti. Kada slušamo glazbu, često imamo osjećaj da vidimo i radimo stvari, a ne samo da slušamo ritam. Um nas preko osjeta sluha odvodi na nova mjesta i radnje.

6.2 Fiziološka teorija ritma

Fiziološka teorija ritma pretpostavlja da su ritamske reakcije zasnovane na periodičnosti fizioloških procesa u čovjeku: na disanju, kucanju srca, periodičnosti živčane aktivnosti itd. Glazba brzine ispod brzine pulsa, prema toj teoriji, djeluje tromo i lijeno, a glazba brzine veće

od brzine pulsa doživljava se brzo. Glazba koja bi koincidirala s brzinom pulsa, smatrala bi se 'baš pravom'. Također, postoje teorije da njihanje uplakanog djeteta brzinom između 60 i 70 oscilacija u minuti učinkovito umiruje dijete. Barbara Ayres iznijela je pretpostavku po kojoj način na koji roditelji čuvaju djecu dok su malena utječe na ritamsku razvijenost glazbe nekog kulturnog kruga (Davies, prema Rojko, 2012).

Djeca koja dolaze iz kulture u kojoj majke često nose djecu u naručju pokazivat će više sklonosti prema pravilnim ritmovima nego djeca koja su odrasla u kulturi u kojoj to nije tako. Takvu kulturu karakteriziraju pravilni ritmovi u glazbi. Sklonost prema pravilnijim ritmovima objašnjava se time što ritam ima važnu psihološku funkciju u promicanju osjećaja sigurnosti, zadovoljstva i redukcije anksioznosti te napetosti kod djece, putem asocijacija s ranim iskustvima kad su se događali slični ritmički događaji. S druge strane, glazbene kulture u kojima majke ne 'čuvaju' djecu već ih ostavljaju u kolijevkama, krevetićima, i sl., karakteriziraju nepravilni ritmovi. (Rojko, 2012; str. 115)

Koliko god su ove hipoteze zanimljive, nisu provjerene. Prema istraživanju koje je izvela Zenatti na francuskoj djeci, razvoj preferencije pravilnih ritmova rezultat je akulturacije i ne bi se mogao objasniti na načina kako to B. Ayres objašnjava (Davies, prema Rojko, 2012). Iako neki prirodni fiziološki ritamski procesi povećavaju osjetljivost prema ritamskim stimulacijama, oni sami po sebi nisu dovoljni da potpuno objasne cjelokupno ritmičko ponašanje u glazbi (Radoš, prema Nikolić, 2021).

6.3 Motorna teorija ritma

Motorna teorija ritma pretpostavlja da reagiramo na ritam zato što se naš muskularni aparat može izvježbati da reagira ritmički. "Percepcija ritma zapravo je reakcija na vlastitu mišićnu ritmičku aktivnost" (Rojko, 2012; str. 116). Davies smatra da teorija koja je zasnovana na voljnim tjelesnim pokretima ili pripisuje pokretima veliku važnost, postavlja stvari pogrešno ili naopako. Objasnjava to tako što mišićni pokret prati ritamski doživljaj, ali ga se ne može proglasiti uzrokom tog doživljaja zato što je teško zamislivo da osoba koja nije percipirala ritam tapka taj ritam nogama (Davies, prema Rojko, 2012).

7. UTJECAJ RITMA NA OPĆI RAZVOJ DJETETA

Istraživanja su pokazala da ritamska sinkronizacija igra ključnu ulogu u razvoju izvršnih funkcija. Utječe na poboljšanje pozornosti i potiče neuralne i tjelesne funkcije. (Miendlarzewska i Trost, prema Nikolić, 2021).

Postoji velika povezanost između ritma i matematike. Recimo koncept dijela i cjeline kao zajedničko svojstvo ritma i određenih matematičkih problema kao što su razlomci,

decimalni brojevi i postotci. Awopetu predlaže neizravni unos matematičkih koncepata kod djece preko glazbenih aktivnosti bliskih djeci zato što se time kreira matematičko razumijevanje koje postaje točnije djetetovim odrastanjem (Awopetu, prema Nikolić, 2021). Također, istraživanja su pokazala da su „djeca (neurorizična djeca od 3 do 4 godine) koja su imala samo ritamsku obuku bolje rješavala matematičke zadatke utemeljene na konceptu dio-cjelina nego ona djeca koja su učila svirati klavir ili pjevanje“ (Rauscher i Hinton, prema Nikolić, 2021; str. 208).

Nadalje, grupne aktivnosti koje uključuju sinkronizaciju s glazbenim pulsom i motoričku koordinaciju poboljšavaju auditivno i motoričko funkcioniranje te samoregulaciju. Postoji model u kojem se primjenjuju ritam i pokret u svrhu samoregulacije djece rane i predškolske dobi. On kratkoročno pridonosi poboljšanju sinkronizacije s pulsom, koordiniranim pokretima, vještinama relaksacije, regulaciji emocija i pažnji. Dugoročno, on pridonosi poboljšanju samoregulacije koja vodi pozitivnoj školskoj i akademskoj tranziciji te smanjenju problema u ponašanju i poremećaja samoregulacije (Williams i Berthelsen, prema Nikolić, 2021).

Ako se fokusiramo na motoriku, primijetit ćemo kako je za sviranje instrumenata potrebna dobra koordinacija između zvuka i pokreta. Ona nije nužna samo za glazbu, već i za općenito planiranje i izvođenje pokreta (Miendlarzewska i Trost, prema Nikolić, 2021). Svi glazbeni programi uključuju ritam i različite oblike motoričke aktivnosti kao što su pjevanje, sviranje i ples. Zbog toga se očekuje da će se kod djece koja sudjeluju u tim programima vidjeti poboljšanje u ritmičkim i motoričkim vještinama već tijekom šest mjeseci sudjelovanja (Hurwitz, prema Nikolić, 2021). „Praksa je pokazala da je razvijeni osjećaj za ritam kao jedna od komponenti muzikalnosti preduvjet bavljenju i uspješnom svladavanju ritmičko-sportske gimnastike i plesova“ (Ećimović-Žganjer, 1984; str. 61).

Pokret se oblikuje i izražava kroz ples, a plesom dijete uspostavlja kontakt s okolinom i upoznaje pravi stav prema ljudima, što ples čini sredstvom socijalizacije. Tome doprinose grupne vježbe i plesovi, a posebni oni u parovima jer se njima stvaraju opušteni međuljudski odnosi (Novak, 2021). Kada u nekoj izvedbi sudjeluje više od jedne osobe, ključna je ritamska sinkronizacija. Dvije ili više osoba prilagođavaju pokrete s istim glazbenim pulsom i također se mogu sinkronizirati njihova fiziološka stanja kao što su disanje, kucanje srca, moždani valovi. Sve to poboljšava njihovu pažnju, motoričku koordinaciju i osjećaj zajedništva što pozitivno utječe na empatiju, usklađivanje s unutarnjim ritmom druge osobe i razumijevanje

tudih emocionalnih stanja (Cross, prema Nikolić, 2021). Studija Kirschnera i Tomasella pokazala je kako kod djece od četiri godine igra uz pjevanje i sviranje štapčićima dovodi do kasnijeg spontanog kooperativnog ponašanja (Kirschner i Tomasello, prema Nikolić, 2021).

8. RITAMSKE SPOSOBNOSTI DJECE

8.1 Prenatalno razdoblje

Fetus osjeća i čuje majčin govor, glazbu, otkucaje srca i disanje preko kože pomoću receptorskih stanica za vibraciju, a poslije i sluhom. Zapravo za vrijeme trudnoće počinje postupak učenja govora. Dijete tada osluškuje ritmove, intonaciju i razne frekvencije. Čak i vježba glasnice koje koristi prilikom plača nakon porođaja. Zahvaljujući upamćivanju glasova majke i oca, ono može, kao novorođenče, razlikovati dva jezika, ako roditelji ne govore isti jezik (Vlainić i Jovančević, 2009).

Što se tiče prenatalnog pamćenja, brojna su istraživanja pokazala da se fetus može naviknuti na ponavljani podražaj, ali i prestati reagirati zbog motoričkog i perceptivnog umora (npr. Leader i sur., prema Parncutt, 2006). Fetus tijekom trećeg tromjesečja može pamtit glazbene obrasce i povezivati ih s emocijama. Zvuk je najsloženiji prenatalno dostupan podražaj. Onda kad se beba rodi, druga osjetila, a prvenstveno vid, intenzivno pomažu u dobivanju informacija (Parncutt, 2006).

Prema istraživanju dr. Beatriz Manrique novorođenčad kojoj se puštala glazba prije rođenja bila je društvenija, više se smijala i također je imala izrazito dobru koordinaciju pokreta (Manrique, prema Vlainić i Jovančević, 2009).

8.2 Razdoblje od rođenja do 3.godine života

Novorođenčad može detektirati trajanje tona (Kushnerenko i sur., prema Nikolić, 2021) i otkucaje koji su u ritamskim sekvencama (Winkler i sur., prema Nikolić, 2021). Dakle, proces enkulturacije počinje od rođenja. „Glazbena enkulturacija je proces stjecanja kulturno-specifičnih znanja o strukturi glazbe kojoj su ljudi izloženi tijekom svakodnevnog iskustva“ (Hannon i Trainor, prema Nikolić 2021; str. 201).

Hannon i Trehub (prema Stewart i Walsh, 2005) testirali su razlikuje li dojenčad ritmičke promjene u svojim domaćim – u njihovu slučaju zapadnim i stranim – u ovom slučaju balkanskim kontekstima. Mjerili su ponašanje gledanja kod promjene u metru kod balkanske i kod zapadne glazbe. Ritmove su svirali dojenčadi od 6 i 12 mjeseci i odraslim osobama iz Kanade. Postavilo se pitanje može li dojenčad primijetiti promjenu u oba tipa metra ili samo

kod vlastite kulture. Dojenčad starosti 6 mjeseci reagirala je na promjene u zapadnom i balkanskom metru, a dojenčad starosti 12 mjeseci primijetila je promjenu samo kod svog domaćeg, zapadnog metra. Nakon svakog dana dvosatnog izlaganja balkanskoj glazbi tijekom dva tjedna, dojenčad od dvanaest mjeseci počela je pokazivati iste reakcije kao dojenčad od 6 mjeseci. Odrasli nisu uspjeli postići sličnu percepciju balkanskog metra. Nekoliko suvremenih skladatelja i muzikologa osporava teoriju da je zapadni glazbeni sustav najprirodniji. Ta bi teorija značila da su naši živčani sustavi više usklađeni s tim sustavom nego s drugim alternativnim sustavima. Hannon i Trehub dokazuju da je što se tiče mozga, najprirodniji glazbeni sistem onaj uz koji smo odrasli.

U dobi između 6 i 12 mjeseci dijete pokušava glazbeno imitirati i reproducirati zvuk radeći promjene u ritmu i visini. Pojavljuje se tzv. glazbeno brbljanje, odnosno različite pozitivne ili negativne reakcije na određene vrste glazbe. Nakon prvog rođendana, dijete sve više motorički reagira na glazbu, a s osamnaest mjeseci lagano usklađuje pokrete s glazbom (Starc i sur., prema Mendeš, Marić i Goran, 2020). Tijekom druge godine kod djeteta se primjećuje pravilan metar kod pjevanja u kraćim, pa i u dužim dijelovima (Dowling i Harwood, prema Nikolić, 2021). Do drugog rođendana spontano pjeva bez riječi u malim intervalima i imitira tekst i nekoliko taktova melodije. Između druge i treće godine javlja se „rivalitet spontanog pjevanja i oponašanja – poznatih melodijskih sekvenca“ (Starc i sur., prema Mendeš, Marić i Goran, 2020; str. 105).

8.3 Razdoblje od 3. do 7. godine života

S tri godine, djetetu raste glazbeni interes i kod 50 % djece uspješno je oponašanje melodije i ritma. U dobi između 3 i 4 godine dijete pjeva raznovrsne pjesme, također izmišljajući vlastite dijelove. Melodije su ritmički skromne (Starc i sur., prema Mendeš, Marić i Goran, 2020). Tada djeca počinju razlikovati brzo i polako, a s 4 godine mogu odrediti brzi i spori tempo koristeći prikladne izraze. Također, svoje razumijevanje mogu prikazati popratnim pokretima tijela (Gembris, prema Nikolić, 2021). Dokazano je kako su djeca bolja od odraslih u usklađivanju s otkucajima u bržem tempu, bilo to u kucanju, hodanju ili sviranju instrumenta (Loong i Lineburgh, prema Nikolić 2021). S 4 godine dječji pokreti podudaraju se sve više s glazbom i djeca postaju koordiniranija dulje vrijeme. Zadaci marširanja prema otkucajima i pljeskanje ritamskog obrasca teški su zadaci za trogodišnjake i četverogodišnjake, dok većina djece može uspješno vokalno izvesti ritam ili otkucaj (Reifinger, prema Nikolić, 2021).

U dobi između 5 i 6 godina ritam se značajno razvija. „Petogodišnjaci mogu slušno i vizualno odrediti jesu li dva ritma različita, mogu izvoditi zadatke pamćenja kao što je pljeskanje ritma melodije pjesme i sposobni su za jednostavne koreografirane pokrete, sviranje ponavljajućih obrazaca i povezivanje zvukova s glazbenim simbolima” (Miyamoto, prema Nikolić, 2021; str. 203). Poteškoće koje se javljaju su teža prilagodba pokreta promjeni tempa, pogreške u intervalima, nenamjerno transponiranje u neki drugi tonalitet i nerazlikovanje ritma, riječi i visine tona. Između 6. i 9. godine nastaju melodijski, harmonijski, ritmički i pojmovi o glazbenoj formi. Usvajanje pojmova kao što su tempo, takt, trajanje, tonalitet i melodijsko kretanje olakšava razumijevanje i percepciju glazbe (Starc i sur., prema Mendeš, Marić i Goran, 2020).

8.4 Ritam kod djece s jezičnim poremećajima

Upotreba glazbe u logopedskoj terapiji jezičnih poremećaja oslanja se na zajednička obilježja jezika i glazbe. To ujedinjenje poboljšava jezične sposobnosti. I glazba i govor imaju prozodijske značajke – trajanje, visinu i intenzitet (Ibrahimagić, prema Krešić i Pavičić Dokoza, 2021). Te značajke pomažu u razumijevanju granica između riječi i fraza i također omogućuju pravilnu raspodjelu jezičnih elemenata.

Kod djece s jezičnim poremećajem značajno je slabija verbalna radna memorija što ima utjecaj na njihovo razumijevanje i organizaciju elemenata jezika i glazbe. To se odnosi na strukturu fonema u riječima i riječi u rečenicama te na osnovne elemente glazbe poput nota, melodije, ritma. Takva djeca pokazala su slabije mogućnosti prepoznavanja intonacije i pjesme od djece normalnog jezičnog razvoja (Mari, Scorpecci, Reali i D'Alatri, prema Krešić i Pavičić Dokoza, 2021).

Djeca s disleksijom lošije percipiraju ritam i melodiju. Intervencija koja jača osnovne vještine slušne percepcije glazbe kod djece s disleksijom, također rezultira i poboljšanjem jezičnih sposobnosti. Kod djece urednog jezičnog razvoja sposobnost melodijske diskriminacije predviđale su fonološke vještine i vještine čitanja, dok su sposobnosti ritmičke diskriminacije predviđale samo vještine čitanja. Ti su odnosi bili jači kod djece koja su pohađala glazbenu školu, što sugerira da glazbeni trening može pomoći u razvijanju jezičnih vještina. (Krešić i Pavičić Dokoza, 2021; str. 16)

Istraživanja (Przybylski i sur., prema Krešić i Pavičić Dokoza, 2021) su također pokazala da djeca s disleksijom i jezičnim poremećajem teže percipiraju ritam, ali da „razvoj sposobnosti uočavanja ritma u glazbenim materijalima rezultira poboljšanom obradom sintaktičkih informacija u tekstu” (Krešić i Pavičić Dokoza, 2021; str. 16). Za djecu s jezičnim

poremećajima važno je da ritmičke stimulacije budu multimodalne uključujući ‘vizualnu prozodiju’ koju govornik koristi nesvjesno – usta, obraze, čeljust i pokrete glave.

Djeca koja se suočavaju s razvojnim jezičnim poremećajem i disleksijom pokazuju poteškoće u preciznom opažanju i prepoznavanju prozodijske strukture rečenica. Odnosno, potrebno im je više vremena za obrađivanje ritmičkih značajki glazbenih i verbalnih podražaja nego kod djece normalnoga jezičnog razvoja. Postoji veza između smanjenja točnosti u njihovoj analizi prozodijskih i glazbenih komponenata i njihove kompetencije u metafonološkom, jezičkom i čitalačkom smislu. Može se zaključiti da je za jezični napredak ključna percepcija ritma (Krešić i Pavičić Dokoza, 2021).

Kada se radi s djecom sa spomenutim poremećajima, treba nastojati biti kreativan i sveobuhvatan, a glazbene stimulacije to svakako pružaju kroz intonaciju i ritam. To nam potvrđuju pozitivna iskustva logopeda i fonetskih ritmičara Poliklinike SUVAG (Guberina, prema Krešić i Pavičić Dokoza, 2021), ali i mnogih međunarodnih stručnjaka.

9. POTICANJE RITMA U RADU S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

9.1 Zabavljalice

U ovu skupinu ubrajaju se prve djetetove glazbene igre, već od prve godine života, a to su igre prstićima, cupkalice, tapšalice, gegalice i slične igre. Njihova glavna karakteristika jest da skoro uvijek zahtijevaju sudjelovanje odrasle osobe. One se izvode rukama, nogama i tijelom pjevajući ili ritmizirano izgovarajući tekst. Te igre emocionalno vežu dijete i osobu koja se s njim igra te razvijaju djetetove glazbene i tjelesne sposobnosti (Marić i Goran, 2013).

9.1.1 Igre prstićima

To su igre u kojima odrasla osoba dodiruje svaki prstić dječje ruke od palca do malog prsta i pritom izgovara neki tekst. Njihova svrha jest da djeca osjete ritam govora, ugodu i da ostvaruju pozitivan odnos. Primjer jedne takve igre jest (Marić i Goran, 2013; str. 27):

Ovaj palac kruha prosi,
Kažiprst ga kući nosi,
Srednjak šuti pa se ljuti,
Što prstenjak sve izjeda,
A mezimcu ništa ne da.

9.1.2 Cupkalice

Cupkalice su one igre koje možemo igrati s djecom kada počnu sjediti. Odrasla osoba ritmički izgovara tekst dok joj dijete sjedi na koljenima podižući pritom i spuštajući pete na pod. Kada dijete krene stajati, može se dogoditi da samo cupka uz ogradicu i često na zvuk cupkalice koju poznaje krene samo cupkati. Primjer cupkalice (Marić i Goran, 2013; str. 30):

Hop, cup, hopa, cup,
Raste bebi prvi zub.
Hop, cup, trala, la,
Uskoro će imat' dva.

9.1.3 Tapšalice

Također se zovu i tašunaljke i tašalice. Odrasla osoba plješće dječjim ručicama dlanom o dlan i pritom ritmizirano izgovara tekst ili djetetu pjeva. Dijete pritom može biti u različitim položajima, u skladu s njegovim razvojem. Dobro ih je ponavljati i nije ih potrebno puno izmjenjivati. Dijete voli čuti poznati sadržaj i dočekuje ga s veseljem, a s vremenom krene i samostalno pljeskati. Primjer tapšalice (Marić i Goran, 2013; str. 31):

Taši, taši, tanana,
Beba već je pospana.
Večericu pojela,
Da bi bolje zaspala.

9.1.4 Gegalice

Primjenjuju se kada dijete počne sjediti. Izgovarajući stihove ritmički, ili lagano pjevušeći, odrasla osoba pokreće ('gega') dijete gore-dolje, lijevo-desno i sl. U prvoj godini života, dijete se gega u sjedećem položaju, a kasnije u stojećem, pri čemu prenosi težinu tijela s jedne noge na drugu (Mendeš, Marić i Goran, 2020).

9.2 Brojalice

Temelj brojalice su ritam i riječ što je čini glazbeno-govornim oblikom komunikacije. Omiljena je djeci zbog svoje jednostavnosti i ritmiziranog glazbenog oblika. Ona je zapravo igra izgovorenim riječima u kojoj dijete uživa i nije mu važno znače li te riječi nešto ili ne. Budući da ritam pokreće govornu motoriku, dijete kroz brojalicu izgovara lakše glasove koji su mu teži u svakodnevnom govoru.

Primjeri za poigravanje ritmom i/ili metrom u brojatici:

- Dok ritmički izgovaraju tekst, djeca zvučnim pokretima (hodanjem, tapšanjem po koljenima i sl.) izvode metar i ritam (Slika 1, Slika 2)
- Jedna skupina djece uz izgovor svira, a druga hodanjem prati ritam brojalice
- Malo teža varijanta jest da se riječi brojalice ne izgovaraju na glas, nego ih djeca samo „misle“, a ritam sviraju na udaraljka (Marić i Goran, 2013)
- Djeca mogu izmišljati zanimljive pokrete cijelim tijelom kojima će se onda kretati u ritmu i metru (Gospodnetić, 2015)

MIŠ JE MAČKU LOVIO

N. N.

|| 2/4 Miš je mač - ku lo - vi - o, za rep ju je pri - mi - o,

|| ci - ju, ci - ju, ci - ju, ci, mo - raš lo - vit sa - da ti. ||

Slika 1. Primjer brojalice "Miš je mačku lovio". Na tekst "Miš je mačku lovio" djeca u metru podižu ruke, a na tekst "za rep ju je primio" plješču ritam. Na tekst "ciju, ciju, ciju, ci" skaču u metru, a na tekst "moraš lovit sada ti" tapšaju koljena u ritmu.

JEDNA VRANA GAKALA

N. N.

|| 2/4 Jed-na vra-na ga - ka - la, i po po - lju ska - ka - la, u - to do - đe cr - ni kos

|| i od - gri - ze vra - ni nos. Vra - no, vra - no ga - či i po po - lju ska - či. ||

Slika 2. Primjer brojalice "Jedna vrana gakala". Na prva četiri takta djeca raširenih ruku skaču u metru s jedne noge na drugu, a zatim na "uto dođe crni kos i odgrize vrani nos" mogu toptati nogama u ritmu, a zatim do kraja opet skakati u metru.

9.3 Pjesme i igre s pjevanjem

Primjeri za poigravanje ritmom i/ili metrom u pjesmama:

- Isticanje i izvođenje onoga dijela pjesme koji ima karakterističan ritam, u ovom primjeru punktirani. On se može ishodati poskokom jer daje polet pjesmi, a ostali dijelovi mogu biti dječje spontane kretnje po prostoru. U poskoku se odrazimo s jedne noge na drugu i u zraku smo onoliko koliko, u našem primjeru, traje osminka s točkom (Gospodnetić, 2015).

Primjer: Nikša Njirić: Gledajte me (pjesma za stariju skupinu)

1. Ko - ku sam za - mo - li - la za do - ru - čak ja - je, ko - ka ka - že "ko - ko - da", a
2. Ba - ku sampo - lju - bi - la nježno, po - sve la - ko, na u - ho joj ša - pnu - la: "Ne
3. Sa - ma sam se u - mi - la, o - će - šlja - la ko - se, o - bu - la sam ci - pe - le na

ja - je ne da - je. Kad na - hra - nim ma - čki - cu i vjer - no - ga
bu - di se, ba - ko, ne bri - ni se za me - ne, tu je sve u
no - ži - ce bo - se, lut - ku sam o - ku - pa - la i za - li - la

Ku - dru hva - lit će se maj - či - ca: "I - mam kćer - ku mu - dru".
re - du, mo - ram tek pro - bu - di - ti svo - jeg dra - gog me - du".
cvije - će. Ka - ko li me maj - či - ca on - da vo - ljet ne - će.

Slika 3. Primjer pjesme "Gledajte me" (Gospodnetić, 2015; str. 200)

- Izvođenje u pokretu. (Slika 4) Čovjeku je prirodnije i lakše izvoditi metar nego ritam, a on se može izvoditi koracima i drugim dijelovima tijela (Gospodnetić, 2015).
- Dramatizacija u pokretu (Slika 5)

Semafor

Lj. Goran

Na u - glu na - še u - li - ce se - ma - for stal - no sto - ji,
ka - da smi - ješ pre - la - zi - ti, vi - diš po ze - le - noj bo - ji.
Cr - ve - no, ze - le - no, u - vijek do - bro pa - zi,
ka - da vi - diš cr - ve - no, stoj, da te što ne zga - zi.

Slika 4. Primjer pjesme "Semafor". Djeca mogu hodati metar u koloni držeći se rukama za ramena djeteta ispred. Na riječ "stoj" svi staju i do kraja pjesme plješču ritam. Kod sljedećeg pjevanja pjesme mogu izvoditi ritam pjesme koristeći vlastite ideje za izvođenje.

PJESMA U KOLU

(Slobodan prijevod N. Njirić)

Slovačka

I - vo* nam je do - bar dje - čak, to se zna, to se zna, pa u ko - lu
A - na* nam je svi - ma dra - ga, to se zna, to se zna, pa u ko - lu
ra - do s nji - me ple - šem ja, pa u ko - lu ra - do s nji - me ple - šem ja.
ra - do s njo - me ple - šem ja, pa u ko - lu ra - do s njo - me ple - šem ja.

Slika 5. Primjer igre s pjevanjem "Pjesma u kolu". Dječak je u sredini i pjeva se njegovo ime. Djeca plešu kolo u metru, nakon prva četiri takta stanu i plješču ritam dok dječak bira djevojčicu za ples.

9.4 Izvođenje uz udaraljke

Kod sviranja udaraljki, važno je obratiti pozornost na pravovremeno micanje ruke ili palice kako bi onaj dio instrumenta koji titra zazvučao dovoljno dugo i pravom jačinom. Također, ako za određenu aktivnost želimo da sva djeca dobiju udaraljke, buka se može spriječiti na način da sva djeca sjede u krugu i jedno po jedno dijete dolaze do sredine kruga,

uzima udaraljke, vraća se s njima na mjesto, spušta ih na pod i tek onda iduće dijete ide po svoje udaraljke. Važno je dogovoriti i znak za prestanak sviranja. To može biti sviranje odgajatelja na glasnijim udaraljkama kako bi se izbjeglo nadglašavanje vikom.

Primjeri za poigravanje ritmom i/ili metrom uz upotrebu udaraljki:

- Sviranje na ritamski predložak. Djeci se pušta skladba koja ima stalni ritam koji se ne mijenja ili se vrlo rijetko mijenja. Taj se ritam može snimiti u trajanju od pola sata, a obično sadrži ritamske figure stalnih šesnaestinki. Djeca ga pritom sviraju na razne načine, od lupkanja po stolcu do sviranja na udaraljkama.
- Igranje ritmovima. Odgajatelj dijeli djecu u tri skupine od kojih prva može svirati metar na štapićima. Druga skupina djece se može priključiti svirajući ritam Ta-te Ta-te Ta-te Ta (šest osminki i jedna četvrtinka). Priključuje se i treća skupina koja može svirati Ta Ta Ta-te Ta (dvije četvrtinke, dvije osminke i jedna četvrtinka) (Gospodnetić, 2015).
- Djeca mogu izvoditi ritam ili metar neke pjesme ili brojalice na udaraljkama. Također, mogu se podijeliti u nekoliko skupina i svaka skupina može izvoditi pjesmu drugačije ili svirati na različitom glazbalu (Marić i Goran, 2013). (Slika 6)

Tramvaj, auto, vlak

M. Cukierówna

E - vo, već nam tram - vaj sti - že cin, cin, cin, cin, cin, cin,
 U - li - ca - ma au - to ju - ri, tu, tu, tu, tu, tu, tu,
 Kroz pla - ni - ne vlak sad gmi - že, š, š, š, š, š, š,

vo - zit će nas ku - ci bli - že, cin, cin, cin, cin, cin, cin.
 ma - lu dje - cu vo - zit žu - ri, tu, tu, tu, tu, tu, tu.
 u grad i - pak to - čno sti - že, š, š, š, š, š, š.

Slika 6. Primjer pjesme "Tramvaj, auto, vlak". Jedna skupina djece pjeva "Evo, već nam tramvaj stiže" mašući u ritmu, a druga skupina djeca svira ritam na udaraljkama na dijelu "cin, cin, cin". Zatim prva skupina pjeva "vožit će nas kući bliže" lupkajući ritam o koljena, a druga skupina opet nastavlja na udaraljkama.

10. ZAKLJUČAK

Današnji život veoma je stresan i ubrzan, a tehnologija je sve naprednija. U takvom svijetu, potreban nam je kontinuirani ritam kako bi zadržali smirenost. Ritam kao element glazbe pruža nam potrebnu ravnotežu. Čitajući mnoga provedena istraživanja, možemo zaključiti kako je utjecaj ritma, pa tako i glazbe općenito, na socijalni, kognitivni i emotivni razvoj djeteta, vrlo povoljan. Odgajatelji su toga svjesni, ali neki od njih ne smatraju se dovoljno kompetentnima u glazbenom području, recimo ne sviraju nijedan instrument ili ne žele pjevati. Smatram da je u takvim situacijama ključna želja i volja jer to je ono što djeca prepoznaju. Odgajatelje treba potaknuti i ohrabriti za sudjelovanje u stvaranju dječje ljubavi prema glazbi. U tome bi mogle pomoći različite glazbene radionice za odgajatelje.

Istraživanja su pokazala kako vježbanje upravo ritma potiče razvoj djeteta u ostalim područjima. Percepcija, procesuiranje i pamćenje ritma kreće još u prenatalnom razvoju nakon čega značajno raste do školske dobi. Često se ta sposobnost kod djece smatra slabije razvijenom nego što bude prema rezultatima istraživanja, zato što su djeca motorički ograničena u izražavanju ritma. To je jedan od razloga zašto je područje ritma kod djece slabije istraženo i manje prisutno u praksi. Proučavajući ovo područje, shvatila sam kako se glazba u obrazovanju, pogotovo od školske dobi nadalje, malo koristi. To je šteta zato što ona potiče socijalne i emocionalne vještine, ali i kreativnost, što je velika dobrobit za djecu. Mi se, kao odgajatelji, moramo truditi da u naš rad, što je više moguće, uključimo izvođenje ritmičkih elemenata glazbe i da dajemo djeci podršku u njihovu glazbenom razvoju.

11. LITERATURA

- Ećimović-Žganjer, S. (1984). Utjecaj ritma kao muzikalne komponente na uspjeh u ritmičkoj gimnastici i plesovima. *Kinesiology*, 16. (1.), 53-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/252572>
- Goodkin, D. (2013). *Play, sing, & dance: an introduction to Orff Schulwerk*. Schott: Alfred
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
- GRM, J. (2022). INTERDISCIPLINARNA POVEZANOST LIKOVNE UMJETNOSTI S GLAZBOM. *Varaždinski učitelj*, 5 (9), 66-71. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/271807>
- Habuš Rončević, S. (2014). NEKE SUVREMENE ULOGE ODGOJITELJA U GLAZBENOM ODGOJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI. *Magistra Iadertina*, 9 (1), 179-187. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/137253>
- Horvat-Vukelja, Ž. i Heisinger, P. (2019). *Pričom do glazbe*. Zagreb: – Glazbaonica Ljubav.
- Krešić, I. i Pavičić Dokoza, K. (2021). Prepoznavanje glazbenog ritma i intonacije kod djece s jezičnim poremećajima. *Logopedija*, 11 (1), 13-18. <https://doi.org/10.31299/log.11.1.3>
- Kukovec, S. (2023). UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ POJEDINCA. *Varaždinski učitelj*, 6 (12), 442-446. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/303717>
- Marić, Lj. i Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno – Metodički priručnik za odgojitelje, studente i roditelje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Nikolić, L. (2018). Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak*, 159 (1 - 2), 139-158. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202779>
- Nikolić, L. (2021). Ritamske aktivnosti: Poticaj za razvoj djeteta. *Metodički ogledi*, 28 (2), 193-220. <https://doi.org/10.21464/mo.28.2.5>
- Novak, M. (2021). VAŽNOST PLESA U MALE DJECE U ŠKOLI. *Varaždinski učitelj*, 4 (5), 195-201. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/246666>
- Parncutt, Richard (2006). Prenatal development, u: McPherson, Gary (ur.), *The Child as Musician: A Handbook of Musical Development*, New York, NY, US: Oxford University Press. str. 1–31. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198530329.003.0001>
- Reich, T. (1994). *Glazbena čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.

- Rojko, P. (2012). Psihološke osnove intonacije i ritma. Zagreb: Muzička akademija.
- Seashore, C.E. (1915). The Measurement of Musical Talent. *The Musical Quarterly*, Vol. 1, No. 1, pp. 129-148.
- Seashore, C.E. (1918). The Sense of Rhythm as a Musical Talent. *The Musical Quarterly*, Vol. 4, No. 4, pp. 507-515.
- Stewart, L. i Walsh, V. (2005). Infant Learning: Music and the Baby Brain. *Dispatch*, Vol. 15 No. 21, PR882-R884. Preuzeto s <https://doi.org/10.1016/j.cub.2005.10.019>
- Valjan Vukić, V. i Berket, J. (2018). Tijek pedagoške godine u Waldorfskim dječjim vrtićima. *Magistra Iadertina*, 13 (1), 207-227. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/217844>
- Vlainić, M. i Jovančević, M. (2009). U ritmu djetinjstva. *Dijete, vrtić, obitelj*, 15 (56), 25-27. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/164817>

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Ida Horvatić